



Mattias Brunn

BREZ SOLZ ZA PEDRE

po dokumentarnej romanu Johana Hiltona

Mattias Brunn

BREZ SOLZ ZA PEDRE

(po dokumentarnem romanu Johana Hiltona)

No tears for Queers, 2008

Dokumentarna drama

Koproducent **Cankarjev dom Ljubljana**

Slovenska praizvedba

Premiera 23. 11. 2015, Štihova dvorana Cankarjevega doma

Prevajalec **Darko Čuden**

Režiser in scenograf **Alen Jelen**

Dramaturginja **Saška Rakef**

Avtor glasbe **Brane Zorman**

Svetovalka za gib **Nina Pertot Weis**

Lektor **Tomaž Gubenšek**

Oblikovalec svetlobe **Janko Oven**

Glasbeni vokal **Kataya**

Vodja predstave **Uroš Plestenjak**

Tonski mojster **Boštjan Zakrajšek**

Osvetljevalca **Franc Albreht, Samir Butonjić**

Igrajo

Matic Lukšič

Vid Klemenc

Vito Weis

Žan Koprivnik

Intervju z avtorjem: Mattias Brunn

Mattias Brunn (1976) je švedski dramatik, igralec in gledališki režiser. V svojih delih se osredotoča na teme, kot so spol in identiteta, seksualnost, moškost, struktura moči. Večkrat sodeluje kot igralec v uprizoritvah svojih dramskih besedil, eno od teh je bilo prav *Brez solz za pedre*. Pred kratkim je postal umetniški vodja v gledališču Folkteatern Gävleborg na Švedskem. Trenutno živi v Stockolmu na Švedskem. *Brez solz za pedre* je prvo Brunново besedilo, uprizorjeno v Sloveniji.



Foto: Martin Brunn



JOSEF BEN MEDDOUR 1960–1997

Kaj vas je spodbudilo k pisanju drame *Brez solz za pedre*?

V okviru projekta, ki se je tematsko ukvarjal z identiteto in spolom (projekt:IS/JE), sem tri leta delal v gledališču Regiontheater Väst na Švedskem, takrat sem dobil ponudbo gledališča Riksteatern (državno gostujoče gledališče na Švedskem, op. a.), ali bi bil pripravljen napisati besedilo *Brez solz za pedre*.

To mi je zelo ustrezalo; temo sem tako ali tako že raziskoval, zdaj pa sem se lahko še bolj osredotočil predvsem na moškost in nasilje. Drama je bila idealna tudi za trenutni projekt, zato sta obe gledališki hiši stopili v koprodukcijo praižvedbe.

Poleg tega je Johan Hilton moj dobri prijatelj, on si je zaželel, da bi ravno jaz napisal to priredbo.

Drama *Brez solz za pedre* je nastala na osnovi romana z enakim naslovom, ki ga je napisal Johan Hilton. Kako ste pristopili k pisanju? Je drama drugačna od romana? Če je, kako?

Drama je v resnici zelo podobna knjigi/poročilu/dokumentarnemu gradivu. Veliko sem se pogovarjal z Johanom, dobil sem tudi vse njegovo raziskovalno gradivo, kot so policijska poročila, intervjuji, poročila z zaslišanj in o obdukcijah. Zakopal sem se v branje, nato sem nekaj malega napisal in spet začel zagreto brati. Prva različica je približno trikrat daljša od končne.

Kako ste izbrali tri zgodbe, ki so predstavljene v drami? Katere ideje so vas vodile pri procesu pisanja? Katera so najpomembnejša vprašanja, ki ste jih želeli odpreti s to dramo?

Tri zgodbe so enake kot v knjigi. Osredotočil sem se na storilce – kaj jih je gnalo in zakaj so storili te zločine (z njihovimi lastnimi besedami). Želel sem predstaviti pogosto moško potrebo, da »izbijejo geja« ali »poženščenega moškega« iz »gejevskega posameznika«. S tega vidika sem se osredotočil predvsem na mizoginijo, moške in moškost ter njihovo zaničevanje ženskosti.

Ali je dejstvo, da so te zgodbe osnovane na resničnih dogodkih, v čem vplivalo na proces pisanja? Na dramaturgijo dela? Če je, kako?

Ne, na sam proces pisanja ni imelo velikega vpliva. Bolj je vplivalo na izvedbo samega projekta, nameravali smo obiti Švedsko s temi zgodbami iz resničnega življenja. Morali smo stopiti v stik z družinami in prijatelji žrtev.

Kako pa vam je bilo, ko ste v igri nastopali tudi kot igralec? Na kaj se je osredotočala praižvedba?

To je bila zelo močna in izjemno čudna izkušnja. Ni šlo samo za to, da je to »moj projekt«, o katerem sem vedel tako rekoč vse, hkrati pa ga nisem jaz režiral. Poleg tega sem se v tistem obdobju po osmih letih razšel s partnerjem, zato sem bil precej notranje razrvan. Po drugi strani pa je bila produkcija zelo uspešna in vsi smo doživeli zelo posebno izkušnjo.

Kako so produkcijo sprejeli na Švedskem?

Izvrstno, prejela je dobre kritike, pa tudi igrali smo jo pred številnim občinstvom. Imeli smo okoli sto dvajset ponovitev po vsej Švedski. Ko smo končali gostovanje, smo prejeli tudi nekaj nagrad za besedilo.

Zločini, predstavljeni v drami, so se zgodili v devetdesetih. Se je od takrat kaj spremenilo?

Dva zločina sta bila res v devetdesetih, Johan Petterson pa 2002. (Knjiga je izšla 2005, dramo pa sem napisal 2008). V določenihih vidikih se je od takrat precej spremenilo, a število zločinov iz sovraštva na Švedskem je v porastu. Med produkcijo smo ves čas spremljali poročila o različnih zločinih iz sovraštva, skoraj vsak dan je bilo kaj novega. Tako smo včasih izhajali iz zelo svežih in sodobnih zločinov.

Vprašanja je postavljala Saška Rakef
Prevedel Urban Belina



MATTHEW SHEPPARD 1976–1998



JOHAN PETTERSSON 1974–2002

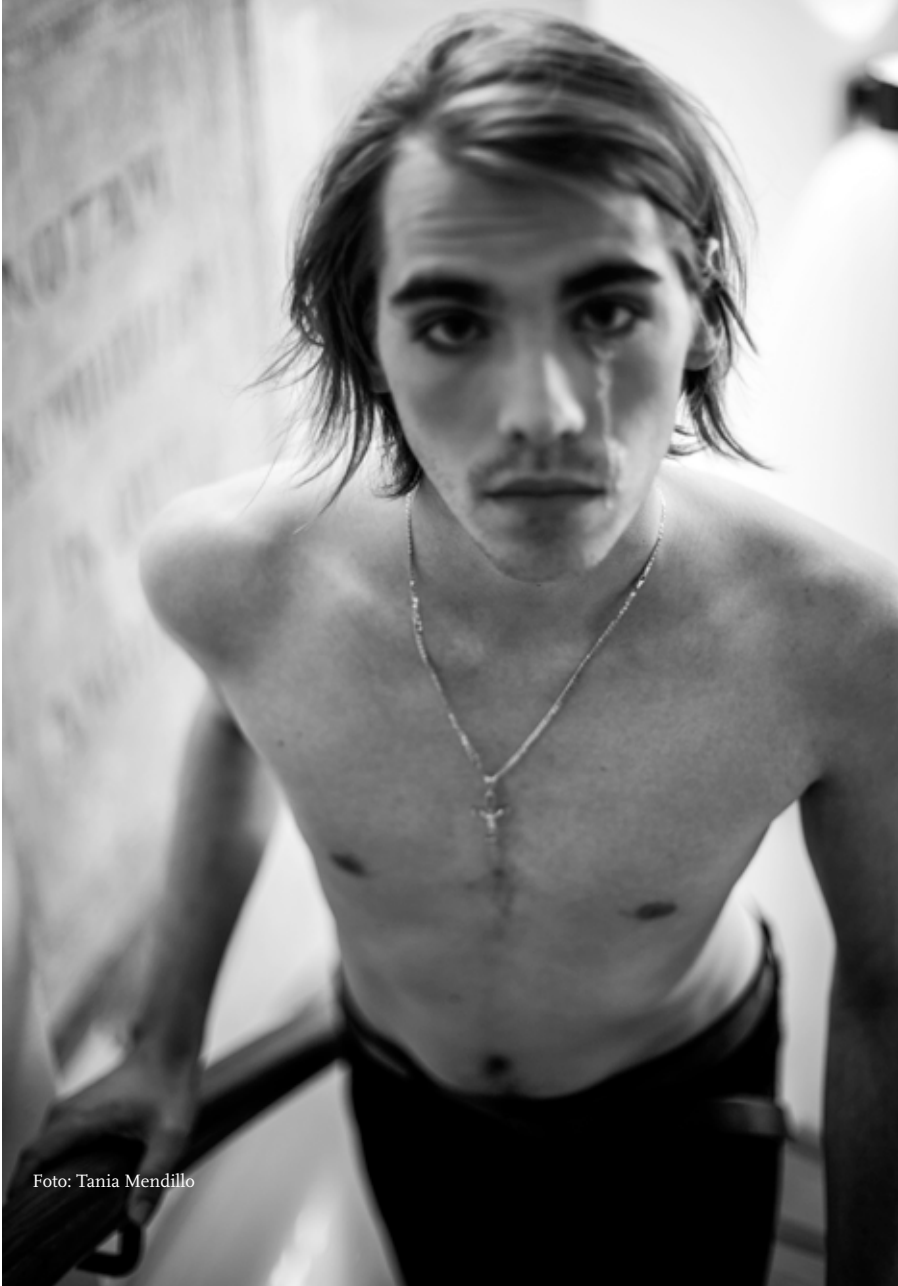


Foto: Tania Mendillo

PREDSTAVITEV EKIPE

Matic Lukšič (1992, Ljubljana), ki se odziva na popularen vzdevek Maco, je letos diplomiral na ljubljanski AGRFT, smer dramska igra. Obiskuje magistrski program Igra z lutko. Ob igri se posveča tudi petju, je pevec in tekstopisec glasbene skupine Blooming.



Foto: Žan Koprivnik

Vid Klemenc (1981, Jesenice) je leta 2012 diplomiral na ljubljanski AGRFT iz dramske igre. V Gledališču Toneta Čufarja, kjer so se njegovi gledališki koraki začeli, se je preizkusil v režiji, pred nedavnim je tam postal mentor mladinske skupine. Sicer pa zelo rad igra računalniške igrice.



Foto: Žan Koprivnik

Vito Wiess (1986, Maribor) je diplomiral na ljubljanski AGRFT iz dramske igre leta 2010. Letos je prejel Borštnikovo nagrado za mladega igralca. Včasih je veliko bral, danes dobro kuha, ima družino, dva majhna otroka, s katerima se vsak dan igra številne igre, in kužka Olija.



Foto: Žan Koprivnik

Žan Koprivnik (1993, Brežice) končuje študij igre na ljubljanski AGRFT. Sicer se zavzeto in poglobljeno ukvarja s fotografiranjem, predvsem se posveča fotografiranju na steklu. Medtem igra tudi klavir.



Foto: Matic Lukšič

Alen Jelen (1970, Maribor) je diplomiral iz dramaturgije in režije na AGRFT. Njegove ljubezni so gledališče, radio in urbana potovanja. Kot režiser je zaposlen v Uredništvu igranega programa na Radiu Slovenija. Je tudi umetniški vodja ŠKUC gledališča in tajnik Združenja dramskih umetnikov Slovenije.



Foto: Peter Koštrun

Saška Rakef (1980, Ljubljana) je performerka, dramatičarka, dramaturginja, režiserka, ki je doštudirala v Londonu. Trenutno obiskuje magistrski program Gledališke režije na ljubljanski AGRFT. Ob svojem ustvarjalnem delu se trenutno posveča študiju prava na Pravni fakulteti.



Foto: Mirko Perko



Foto: Tihomir Pinter

Kamen za pedra

Priznam, da se z nostalgijo spominjam časov, v katerih nisem zaznaval homofobije. Ali jaz nisem ničesar videl, ker je bila tako potajena, ali še ni imela priložnosti, da se sploh razvije. Ne vem. V fante sem se začel zaljubljeni konec osnovne šole in tega nisem občutil kot nekaj škandaloznega. Kot vsak zaljubljenec sem želel, da to tudi kdo izve. Tudi drugim se to ni zdel škandal. Stvari so se še stopnjevale v srednji šoli in res, da so se fantje bolj zadržano obnašali do mene, a zmerjal me ni nihče. Toda to so bila sedemdeseta, čas, ki so ga še krasile žive barve, dolgi lasje, svoboda seksualne revolucije.

V osemdesetih sem veliko časa prebil v Parizu in prav tam me je kdo prvič označil za pedra. Ko sem se neke noči, že proti jutru, vračal iz gejevskega diska v samem centru, sta me na vhodu v podzemno napadla dva mladeniča. Zahtevala sta denar, a mimogrede sta mi navrgla še, da sem peder. Mislim, da me to ni preveč prizadelo, a zdelo se je, kot da je to še poseben razlog, da jima moram izročiti denar. Potem sem na domačih tleh postal aktivist, se pojavljal v časopisih, na televiziji in zagotovo niti enkrat nisem prejel grozilnega pisma, telefonskega klica, česarkoli, kar bi spominjalo na simboličen kamen v glavo. Kot aktivist sem imel v tistem času celo pogovore na ljubljanski policiji; ta naj bi preprečevala nočne napade na geje, ki so se štrikali za pumpo v centru mesta. Ti so bili resnično žrtve napadov, ki so bili velikokrat v stilu »pejmo pretepat pedere«. A ti junaki so to tedaj počeli še ponoči, v temi, skoraj bolj iz objestnosti kot iz kakšnega notranjega sovraštva.

To sovraštvo se mi je zazrlo v oči šele konec devetdesetih. V tistih letih sem pogosto obiskoval rejv-partije, ki so bili sprva zelo odprti do vsesplošne ljubezni – potem pa vse manj. In nekega večera sva s fantom sedela v klubu Propaganda, bila je še zgodnja ura, in se poljubljala. Nasproti, na drugi strani plesišča, sem videl najstnike, ki so srepeče izbuljili oči. To ni bilo presenečenje, šok, pač pa neki blazni gnev, odpor in sovražnost, nekaj, kar je moralo eksplodirati. Od kod je kaj takega sploh prišlo v mlado fantovsko glavo, mi ni bilo jasno. A fant je pograbil kozarec pred sabo in ga z vso močjo vrgel v steno za nama. To je bil eksces, to je bil kamen na pedra. Na srečo je bil personal lokala dokaj gejevski in je fanta hitro odstranil. Tega opomina nisem vzel preveč resno, morda sem ga hotel hitro pozabiti. A kmalu sem na nekem drugem partiju zaslišal zmerjanje za sabo, nekje drugje pa mi je spet neki razjarjeni fant vrgel v glavo kamen, češ: Zgini, peder. Nihče okoli ga ni povlekel nazaj, pa tudi nihče ni pristopil, ko mi je kri stekla po obrazu. Otroci so le neposredno izvajali tisto, kar so jih naučili njihovi starši – ki mimogrede niso nikoli imeli toliko jajc, da bi se izpostavili. Pač pa so sedaj, ko je konservativnost postala moderna, začeli metati kamne posredno.

Po letu 2000 jih je priletelo veliko, ne samo vame, tudi v druge aktiviste, v druge geje in tudi lezbijke. Ko so mediji in politika spustili ovce na pašo in se o sovražnem govoru niti šušljalo še ni, kaj šele da bi ga kdo prepoznal ali obsojal, je letelo kot za stavo. (In jaz sem si nabavil psa, saj sem ugotovil, da se prav največji mačisti in nasilneži zelo bojijo večjih psov!) Ob primeru Sestre smo zbrali najzlahtnejše odzive in jih vrgli medijem v obraz. A ti so korakali v tempu politike, vsi pa so se obešali na tako imenovano mnenje ljudstva. Spomnim se, kako sem bil v primeru Galerija jaz obsojen, kot je bilo to v navadi tudi pozneje, v napadih po paradah, seveda na one v tangicah, ki izzivajo, in koliko je bilo sprenevedanja v primeru Open. Na srečo Slovenija še ne pozna umora kakšnega geja iz sovraštva, ali pa ni bil noben kot takšen prepoznani. A bilo jih je nekaj, ob katerih bi bilo tudi to mogoče.

Leto 2015 ni za LGBT-populacijo prav nič varnejše, navidezna strpnost in nobenega sprejemanja sta mehki kokon, v katerem se razvija sovraštvo, da se izleže kot kamen, ki kot obseden udriha po pedrski glavi. Veliko je glasov, ki ga spodbujajo, navijajo zanj, zdi se celo, da jih je vedno več. In prav zato se mi je zdela švedska igra kot nalašč za našo pogovoreno deželo. Zahvaljujem se Suzani Grau, da me je opomnila na to besedilo, in seveda Alenu Jelnu, da ga je bil pripravljen uprizoriti.



Foto: Manuel Kalman

En korak do smrti

Julija 1962 je na okrožnem sodišču v Ljubljani potekal nenavaden sodni proces. Pred sodnika je stopilo sedem obtožencev: nekateri med njimi so bili obtoženi nenaravnega nečistovanja med osebami moškega spola, drugi pa napadov na te moške; hoteli so jih izsiljevati, oropati in preteptati.

Sodnik je v razsodbi, v kateri so bili obtoženci obsojeni na nekaj mesecev zaporne kazni, pojasnil, da se homoseksualci v Ljubljani zbirajo okrog javnih stranišč pod Tromostovjem in pri Križankah, tja pa zahajajo tudi mladoletne osebe, ki »izrabljajo ta nenaravna nagnjenja« in sicer tako, da homoseksualce bodisi okrađejo ali izsiljujejo. »Organi za notranje zadeve so odkrili več takih skupin in Okrožno sodišče je nekaterim skupinam tudi že sodilo,« je pojasnil sodnik in dodal, da so mladoletni nasilneži homoseksualca najpogosteje okradli tako, da ga je eden od njih zvalil v park, pod pretvezo, da bo z njim imel spolni odnos, preostali pa so ga nato »napadli med spolnim aktom«.

Omenjeni sodni proces je bržkone eden od prvih zapisov o bolj ali manj organiziranih napadih na geje v Sloveniji. Ti so bili očitno razumljeni kot lahka tarča, a tudi kot dobra zabava. Oropati pedra ni bila zgolj lahka pot do denarja, ampak je nasilje, ki je bilo s tem povezano, nosilo tudi pomembna simbolna sporočila o položaju homoseksualcev v družbi. Tega je odrejala že sama medikalizacija seksualnosti od konca 19. stoletja naprej. Takrat se je začel uveljavljati klasifikacijski model, ki je homoseksualnost definiral kot duševno bolezen. To je čas rojstva »seksualnih izobčencev«, ki jih je družba potrebovala, da je lahko svojo seksualnost v odnosu do njih opredelila kot normalno in naravno. Seksualni izobčenci – med njimi zagotovo homoseksualci – so predstavljali grožnjo družbi in njenemu obstoju, zato jih je bilo treba kaznovati. Medicina jih je zdravila, sodni sistem pa jih je nadzoroval.

Nenaravno nečistovanje med moškimi je bilo v Sloveniji kaznivo dejanje do leta 1977, zanj pa zagrožena enoletna zaporna kazen. Analiza nekaj več kot trideset sodnih primerov z ljubljanskega okrožnega sodišča proti homoseksualcem od konca druge svetovne vojne do dekriminacije kaže, da je bila redko izrečena dejanska zaporna kazen. Večina je bila obsojena na pogojno zaporno kazen, sodniki pa so ob tem izrekli upanje, da se bo obsojenec vrnil na pravo pot in zaživel v skladu s svojo pravo moško naravo.

Kriminalizacija homoseksualnosti je zagotovo pomenila obliko družbenega nadzora, ki so ga mimo sistema v svoje roke pogosto prevzemali tudi posamezniki sami – skoraj brez izjeme moški. Ti so se počutili poklicane in izzvane, da vsak znak homoseksualnosti, ki zmoti heteronormativnost javnega prostora, zatrejo v kali. To so počeli tudi potem, ko je pravni sistem kriminalizacijo homoseksualnosti že zdavnaj opustil. Homofobija ostaja vrednota in prepogosto konstitutivni element prave moškosti.

Ampak zakaj prebutati pedra? S tem vprašanjem se je ukvarjal ameriški psiholog Gregory M. Herek, ki poudarja, da so vsi dobronamerni klici k strpnosti le v prazen prostor vržene besede, če ne naslovijo jedra strukture, ki pri posamezniku poganja homofobijo. Rečeno drugače: posameznik za izražanje homofobije – pa naj bo to verbalno ali fizično, lahko tudi zgolj simbolno – pridobi določene psihološke koristi, nekakšno psihološko nagrado, ki ga tako ali drugače zadovolji. Če torej ne upoštevamo funkcije, ki jo homofobija odigra pri posamezniku, smo zgrešili cilj.

Herek loči med tremi osnovnimi funkcijami homofobije. Prva je tista, ki osmišlja doživete izkušnje z geji in lezbijkami ter uravnava nadaljnje ravnanje. Če ima posameznik slabe izkušnje v preteklosti, te lahko določajo njegovo prihodnje ravnanje, ki bo v osnovi homofobično. To je edina od treh funkcij homofobije, ki temelji na izkušnjah, z njo pa, pravi Herek, lahko pojasnimo najmanjši delež družbene homofobije: le redki svoje homofobično vedenje utemeljujejo v dejanskih (negativnih) izkušnjah.

Najpogosteje je homofobija povezana z utrjevanjem posameznikovega svetovnega nazora in vrednot skupine, ki ji pripada. S tem bodisi utrjuje svoja vrednotna stališča, ki so v središču njegove samopodobe, ali pa si utrjuje svoj položaj znotraj družine, prijateljskega kroga ali širše družbe. Vsi tisti, ki na primer protestirajo ob paradah ponosa in nosijo transparente o tem, kako bog ni ustvaril pedrov, utrjujejo svoja vrednotna stališča, utemeljena na religioznih prepričanjih. Pa tu ne gre nujno samo za vero. Zamenjate jo lahko z vsem – od zdrave pameti do znanosti, od cerkve do naroda in države. V imenu vsega tega so bili pedri pretepeni.

Ko je skupina neonacijev leta 2009 napadla LGBT-lokal Cafe Open v Ljubljani, so se na sodišču zagovarjali, da sicer nimajo nič proti homoseksualcem, da pa otrok vendarle potrebuje očeta in mamo ter zato istospolne družine niso sprejemljive. Tudi njim je torej šlo za otroke: razlika je le v pristopu. Napadalci na Cafe Open, ki so bili na sodišču najprej spoznani za krive, potem pa oproščeni zaradi proceduralnih napak, so fizično pretepli Mitjo Blažiča, tisti drugi, ki jim prav tako gre za otroke, pa verbalno pretepajo LGBT-skupnost in napredni del slovenske družbe že zadnjih nekaj let. Eni in drugi utrjujejo svoja vrednotna stališča in znotraj svojih krogov postajajo »carji«, tisti, ki si upajo povedati stvari takšne, kakršne (menda) so.

Mimo skrbi za otroke je pomemben del druge funkcije homofobije povezan s konstrukcijo moškosti v zahodni družbi. Pritisk k temu, da si »pravi moški«, je tako grozovit, da ustvarja cele generacije čustvenih invalidov, ki niso sposobni nasloviti svojih čustev. Fantje pač ne jočejo... A s tem postajajo samo še bolj odvisni, s potlačenimi čustvi, ki neobvladano bruhajo na dan. Moškost, ki se navzven prikazuje kot trdna, stroga, groba in brez čustev, je v svojem bistvu tako negotova in krhka, da se mora vedno znova dokazovati skozi nasilje: ko prebudaš pedra, sebi in okolici domnevno dokazuješ, da si car, pravi moški, ki z levo roko opravi s temi pomilovanja vrednimi feminiziranimi kreaturami. Tako Matthew Shepard kot Johan Petterson in Josef Ben Meddour so morali umreti, da so njihovi napadalci lahko zapolnili praznino, ki nastaja v razcepu med močjo, ki je pripisana moškim kot družbeni skupini, ter lastnimi občutki nemoči in nevrednosti. Moški, ki se v gostilni napije, ko pride domov, pa pretepe svojo ženo, saj vendarle ni copata, počne to isto...

Nasilje nad homoseksualci torej ni le izraz posameznikove nestrpnosti, pač pa njegove lastne negotovosti in potlačenih čustev, ki privrejo na dan skozi jezo in nasilje. Nasilje se napaja v kulturnem heteroseksizmu, ki homofobične napade dovoljuje, njihove posledice pa bistveno blaži. V tem smislu je povedna izjava enega od fantov, ki je sodeloval v ameriški raziskavi med mladimi, obtoženimi nasilja nad homoseksualci. Dejal je, da so bili geji lahka tarča, sam pa je bil prepričan, da za tovrstno nasilje ne bo kaznovan, saj je bilo pretepti pedra družbeno precej sprejemljivo dejanje.

Ob tem ne gre spregledati »družbene sprejemljivosti« nasilja iz sovraštva nad transspolnimi osebami, o katerih se malo govori. Tudi te so ubite v imenu pravega spola: šokantne zgodbe o razrezanih telesih, najdenih v smetnjakih, in o iz avtomobila vrženi osebi, po kateri so se »pravi moški« vozili gor in dol toliko časa, da je mrtva obležala na cesti – če omenim le dva primera – so pretresljivi dokazi o tem, kako grozljive oblike nasilja rojevajo sovraštvo in lastni primanjkljaji.

Zadnja funkcija homofobije, ki jo izpostavlja Herek, je povezana z redukcijo nelagodja in anksioznosti, ki jo homoseksualnost lahko povzroča pri posamezniku. Pri tem gre najpogosteje za nelagodje, ki ga posameznik občuti glede lastnega seksualnega statusa, čeprav bo to na vse pretege zanikal. Rečeno drugače: ko pretepeš pedra, simbolno pretepeš pedra v sebi, s

katerim se ne moreš soočiti. Potlačitev občutij na koncu dejansko uniči homoerotično željo, saj se ta preoblikuje v averzijo ali sovrašтво, pri čemer posameznik ne prepozna, da je tisto, kar sovraži, lasten stran pred svojo homoseksualnostjo.

Čeprav nam Herekova analiza marsikaj pove o homofobičnem jedru posameznika, pa nam vendarle zamegli širšo sliko. Zdi se, kot da je težava zgolj in samo v nestrpnem in homofobičnem posamezniku, homofobija pa je le javna manifestacija zasebnih stališč. A takšna zastavitev ob stran postavlja politična vprašanja systemskega nasilja, diskriminacije, družbenega izključevanja in podobno. Rečeno drugače: če v zgodbah, ki jih tako neposredno pripoveduje predstava *Brez solz za pedre*, vidimo le grozljivo krutost tistih človeških izmečkov, ki so ubili Matthewa, Johana in Josefa, potem smo spregledali, kako so s homofobijo prežete zakonodaja, politika, kultura in družba kot taka. Šele ta – homofobična družba – ustvarja, omogoča in reproducira homofobičnega posameznika.

Homofobija kot politična strategija se na površju praviloma ne manifestira v neposrednem fizičnem nasilju: tovrstno nasilje je šele posledica homofobičnih praks, legitimiranih s položajem moči. Kot strategija se pojavlja v najrazličnejših oblikah – od procesov marginalizacije, znotraj katerih so človekove pravice LGBT, podobno kot pravice žensk ali etničnih in verskih manjšin, konstituirane kot »posebne pravice«, urejanje katerih ni politična prioriteta, do interpretacij, da naslavljanje tega področja predstavlja grožnjo narodu in prihodnosti človeštva. O tem nas je pred dobrimi desetimi leti podučil tudi takratni minister za delo, družino in socialne zadeve, ki je na vprašanje o pravni ureditvi istospolnih partnerskih zvez dejal: »To so traparije in tu ne gre za nobeno enakost, temveč je lahko to čista civilizacijska dekadenca: pazite, vse civilizacije, ki so to uvedle, so doživele pokop!«

Podobna sporočila, le v različno zavitem celofanu, poslušamo že zadnjih nekaj let in prihajajoči referendum ne obeta nobene svežine: stara lajna o tem, zakaj so nekateri v naši družbi več vredni (bolj normalni, bolj naravni, že skoraj božanski...) od drugih, bo odmevala s prižnic – cerkvenih in sekularnih. In od tam se bo valila v spletne komentarje, medijske zapise, sovražne Facebook strani in na zidove mestnih hiš, v homofobične grafite, ki pozivajo: »Smrt pedrom!« Do tja, do smrti – fizične ali simbolne – je nato le še korak...

KO SE SOVRAŽNI GOVOR ODENE V JEZIK ČLOVEKOVIH PRAVIC

Mitja Blažič (1974) je aktivist za človekove pravice in novinar. Zaposlen je na Društvu informacijski center Legebitra in je kot nacionalni trener človekovih pravic po programu Kompas Sveta Evrope vodja programa Učenja človekovih pravic. Vodi obsežen pravni projekt DIKE: projekt opolnomočenja LGBT-oseb in NVO za odpravljanje sistemske in strukturne diskriminacije istospolno usmerjenih oseb, krepitev aktivnega državljanstva, vladavine prava, demokracije in socialne pravičnosti. Deluje tudi na področju HIV/aids preventive ter na področju političnega aktivizma za odpravo državne diskriminacije gejev, lezbijk, biseksualnih in trans-oseb (LGBT).

Dramsko besedilo *Brez solz za pedre* je prežeto z zgodbami o nasilju nad LGBT osebami. Soočeni smo tako s fizičnim nasiljem – tremi brutalnimi umori iz sovraštva – kot tudi s tistim drugim, mnogo manj otipljivim nasiljem, ki ne pušča modric na telesu, ne razbitega nosu ali polomljene roke – a zato nič manj močno ne zareže v človeka. V njegovo samopodobo, v njegovo dostojanstvo. Psihično nasilje. Sofisticirano nasilje, ki ga je mnogo težje identificirati. In še težje sankcionirati. Nasilje, ki se je zgodilo in se še dogaja. V predstavi. Tam daleč. V ZDA. Na Švedskem. In tudi pri nas.

Rezultati raziskav, ki smo jih delali v okviru različnih projektov v nevladnih organizacijah, kažejo, da je pri nas vsak drugi gej ali lezbijka izpostavljena nasilju, ki je homofobno ali lezbofobno. Največ lezbijk in gejev, nekaj čez 90%, je bilo izpostavljeno psihičnemu nasilju, sledi fizično nasilje, ki prizadene okoli 20% LGBT oseb in nato še spolno nasilje, 5-6%. Pri nasilju nad transspolnimi osebami so številke še višje. Nasilje nad biseksualnimi osebami pri nas ni raziskano.

Homofobno in transfobno nasilje zelo pogosto povezujemo z zelo eksplicitnimi oblikami nasilja. V kontekstu seksualnega nasilja je to posilstvo oz. druge oblike spolnega nadlegovanja in zlorabljanja. Pri fizičnem nasilju je to pretep, tudi umor. Psihično nasilje pa ponavadi povezujemo s posmehovanjem, žaljenjem, zmerjanjem, šikaniranjem, izključevanjem, izsiljevanjem ipd. Te oblike nasilja se ne manifestirajo ločeno, ampak sočasno. V zadnjih letih pa so se oblike psihičnega nasilja sofisticirale in eksplicitnih oblik nasilja – ko te nekdo npr. ozmerja z besedo peder, je manj. Oblike psihičnega nasilja so postale zelo domišljene in previdne. Ljudje so se naučili, kaj je dovoljeno in kaj ni, pri čemer sovražni, homofobni, transfobni govor poskušajo zapakirati v druge vsebine, ki jih poimenujejo drugačno mnenje. To, da ima nekdo na osnovi ene osebne okoliščine, ki je spolna usmerjenost ali spolna identiteta, manj zakonskih pravic, po načelu, da – ker si drugačen, moraš imeti tudi drugačne pravice, z drugimi besedami manj pravic – ni drugačno mnenje. To je zagovarjanje diskriminacije. In treba je biti zelo pozoren in ves čas, vsakič znova opozarjati, da to ni nikakršno drugačno mnenje, temveč je to zagovarjanje diskriminacije, razpihovanje neenakopravnosti in neenakosti, in kot takšno je to oblika nasilja.

Ko se sovražni govor odene v jezik človekovih pravic...

V obdobju po letu 2009, ko se je sprejemal družinski zakonik, sem opazil, da so se pri nas nasprotniki človekovih pravic LGBT oseb naučili politično korektnega jezika in jezika človekovih pravic. Eden od primerov je recimo poniževalno subvertiranje različnih pojmov. Tako npr. homofobijo razlagajo kot strah pred ljudmi, s čimer problem ridikulizirajo oz. ga zanižajo. S tem, ko pojav, ki drugega boli, osmešiš, ga tudi znevtraliziraš in mu vzameš legitimiteto. Osebo, na katero se pojav nanaša, pa ponižáš.

Homofobija je pojem, ki izvira iz grščine in ne iz latinščine. Je averzija, sovraštvo do istospolno usmerjenih, do homoseksualcev. S tem ko homofobiji odvzameš izvorni pomen, nastane prazen prostor, ki ga nasprotniki pravic LGBT oseb napolnijo z viktimizacijo samih sebe. Postavijo se v položaj žrtve in »rečejo«: »Kritika našega mišljenja je kristjanofobija.«

Ljudem je zelo težko razložiti, da kristjanofobija ne obstaja. Kajti če bi obstajala, bi to pomenilo, da bi bili ljudje, ki so krščanske vere, diskriminirani na sistemski ravni. To je bilo zagotovo res v času komunizma, vendar dobro vemo, da smo se s parlamentarno demokracijo kristjanofobije sistemsko znebili. Živimo v času, ko ima katoliška cerkev popolno svobodo govora, ko je vabljena v soustvarjanje državnega sistema, ko so cerkveni dostojanstveniki vabljeni na državne prireditve, ko jih država vključuje v pisanje zakonov (tudi takšnih, ki se cerkve ne dotikajo, npr. družinski zakonik), ko jim država plačuje socialne in pokojninske prispevke, ko imajo svoje medije (Radio Ognjišče, Družino, Ognjišče...), ko imajo lahko svoje šole ... – vse to je jasen znak, da sistem podpira kristjane, zato ne moremo govoriti o kristjanofobiji. Lahko pa govorimo o posameznih primerih nasilja nad kristjani, nad katoličani, gotovo so tudi ti deležni različnih oblik nasilja, vendar to ni sistemsko nasilje, sistemska diskriminacija, zato o kristjanofobiji ne moremo govoriti v istih vatlih kot o homofobiji. V primeru pravic in dolžnosti LGBT oseb je sistem dokazano diskriminatoren. V okviru nedavne analize zakonodaje je dr. Barbara Rajgelj z ekipo pravnih pri projektu DIKE, ob pomoči norveškega finančnega mehanizma, zabeležila več kot sedemdeset zakonov, ki istospolno usmerjene neposredno obravnavajo drugače zgolj zaradi te osebne okoliščine.

»Novela zakona o Zakonski zvezi in družinskih razmerjih bo starim staršem prepovedala posvojitve vnuka. / Če bodo gejem in lezbijkam dovoljene posvojitve, bodo otroci bolj izpostavljeni virusu hiv.« Politično korekten govor namesto neposrednih žaljivk, s ciljem izničenja prizadevanj, ki bi LGBT skupnosti zagotovila enake pravice in dolžnosti, kot jih imajo drugi državljani in državljani, dopolnjuje tudi taktika reproduciranja laži.

Ko nasprotniki človekovih pravic LGBT oseb rečejo, da bo novela zakona o Zakonski zvezi in družinskih razmerjih prepovedala posvojitve starim staršem in bodo s tem stari starši izgubili svojo pravico, lažejo. Stari starši svojih vnukinj in vnukov ne morejo posvajati že vsaj štirideset let. Zakaj? Ker bi se s tem, ko bi postali posvojitelji, zrušila sorodstvena razmerja. Dedki bi postali vnukinjam očetje, babice mame. Zrušila bi se tudi vsa ostala razmerja znotraj sorodstva, hkrati pa bi otrok izgubil sorodstveno razmerje do drugega para starih staršev. Če bi stari starši lahko posvajali, bi otrok dejansko izgubil drug par starih staršev. Na sorodstvena razmerja pa so vezane številne pravice, npr. do dedovanja. Reproduciranje takšne laži je manipulacija, ki je nastrojena proti enakopravnosti LGBT oseb. In je oblika nasilja. Nad LGBT osebami in otroki.

Argument, da bodo v primeru posvojitve s strani LGBT oseb, otroci bolj izpostavljeni virusu hiv, ker poteka epidemija hiva znotraj skupnosti moških, ki imajo stike s moškimi, je oblika sofisticiranega manipuliranja, ki je nasilna do LGBT oseb. Pri tem se zamolči dejstvo, da znotraj heteroseksualne populacije obstaja ogromno nalezljivih okužb, pa zaradi tega otrok še ne jemljejo staršem oz. jim ne prepovedujejo posvojitve. Oba omenjena primera sta obliki pasivne agresije. Ko te sogovornik ne udari, ampak te gleda v oči, z nasmehom na obrazu laže in hkrati vse življenjske energije usmerja v to, da ti nekaterih pravic, ki jih on ima, ne podeli, zgolj zato, ker si ti gej, lezbijka, biseksualna ali transspolna oseba.

Ker si ti gej. Ker si ti lezbijka. Ker ti nisi jaz. Si ti javni hudič. In sem jaz žrtev.

Ena od strategij izničevanja prizadevanj za pravice LGBT oseb je zagotovo taktika moralne panike, ki se začne z demonizacijo LGBT oseb. Te se prikazuje kot javne hudiče. Okoli njih se skonstruira podoba negativcev, ki ogrožajo normalni, naravni red. Konstrukcija homoseksualcev kot javnih hudičev postane zelo jasna, ko analizirate diskurze spletne strani 24kul.si, kjer so geji predstavljeni kot osebe, ki so se za spolno usmerjenost odločile same (torej so same krive); kot osebe, ki živijo v izrazito nestabilnih, promiskuitetnih, dekadentnih partnerskih razmerjih. Dostikrat se jim poskuša nalepiti oznako umazanosti, perverznosti. In seksualnost je zagotovo idealno področje za tovrstno manipulacijo. V nadaljevanju se homoseksualno usmerjene osebe skuša prikazati kot osebe, ki jim enake pravice ne pripadajo, ki imajo že dovolj pravic in si v resnici želijo privilegije. Želi se jih prikazati kot druge, drugačne, v smislu neprimerljivosti z ostalo, zdravo populacijo. Kot neke vrste nadlogo.

Tu sledijo katoliškemu nauku, ki je zapisan tako v Ratzingerjevem dokumentu ‚Premislek o predlogih za pravno priznanje zvez med istospolnimi osebami‘, kot tudi v Katekizmu, ki pravi, da so homoseksualna dejanja greh, križ, ki ga morajo homoseksualne osebe nositi v čistosti. Torej popolni dosmrtni seksualni abstinenci. Po tej teoriji označujejo kot greh samo homoseksualna dejanja, homoseksualne usmerjenosti pa ne, čeprav je to nečloveško ločevati. Ko govorijo o homoseksualnih dejanjih, govorijo v resnici o homoseksualnih osebah. Mislim, da njihova prepričanja izhajajo tudi iz napačnih interpretacij Svetega pisma, če smem dodati. Homoseksualnost predstavljajo kot nekaj grdega in to grdo ogroža nas, ki smo lepi, naravni, normalni. Torej, demonizacija drugega, konstrukcija podobe javnih hudičev, moralna panika – to je tehnika.

Druga tehnika pa je, da sebe prikažeš kot žrtev. S tem, da homoseksualce označiš za kristjanofobne, čeprav kristjanofobija kot sem že omenil, ne obstaja. Videz, da so nasprotniki pravic LGBT oseb pravzaprav žrtve in ne agresorji, se poskuša ustvariti tudi s tem, da se homoseksualce predstavlja kot izredno močne, organizirane, bogate, kot modno muho, eksces razvajene in presite elite. Govori se, kako razvit, razvejan in vseobsegajoč je homoseksualni lobi in kako nemočni so kristjani, ki nimajo denarja, nimajo lobijev, nimajo struktur in želijo zgolj zaščititi otroke, zaščititi družino, ki je sveta, ipd. Skratka: z različnimi konstrukti, ki z realnostjo nimajo nič skupnega, poskušajo sebe prikazati kot šibke, čeprav je empirično dokazljivo dejstvo ravno nasprotno. Katoliška cerkev je tista, ki je močna. Ne poznam nobene nevladne organizacije ali lobija, ki bi v Sloveniji imel dva tisoč prostorov, kjer bi lahko vsak dan svobodno propagiral svojo ideologijo, kot to počne katoliška cerkev s fizično postavljenimi cerkvami. Ne poznam nobene nevladne organizacije, ki bi imela v proračunu zagotovljena sredstva za delovanje in bi država zaposlenim v tej organizaciji plačevala socialne prispevke, ki bi imela svoje medije, državno sofinancirane šole, zaposlene v vojski...

Ena od manipulacij je tudi ta, da se preko supervizorja prikazuje vse prihodke nevladnih organizacij, ki si prizadevajo za pravice LGBT oseb, kot sredstva, ki so uporabljena za – citiram: »Širjenje radikalne homoseksualne ideologije.« Po njihovi logiki nasprotnikov človekovih pravic LGBT oseb je usposabljanje in izobraževanje mladih za življenje homoseksualna propaganda in rekrutiranje mladih v homoseksualnost. Zadnjič sem tako bral tekst Vesne Vilčnik, v katerem razlaga zgodovino lezbištva v Sloveniji. Njeni argumenti so zgrajeni na subvertiranju tekstov iz enega od zbornikov lezbičnega gibanja. V njem mlade lezbijke razlagajo, kako so se v mladosti iskale. Povedo, da so, šele ko so prišle v kontakt z drugimi lezbijkami in videle, da niso same, našle sebe, točko identifikacije in zaživele. Aktivisti za človekove pravice LGBT oseb razumemo ta pojav (govorim tudi iz lastnih izkušenj). Razumemo, da imaš, ko si mlad, zaradi pomanjkanja informiranja o homoseksualnosti občutek, da si edini na svetu. Ko pa najdeš druge, ko lahko zaživiš kot gej v neki skupnosti, vidiš, da nisi sam, in se znebiš sramu, strahov ter začneš graditi svojo osebnost. Oni pa to razumejo tako: ker je srečala druge lezbijke, ki so jo v lezbištvo zavedle, se je odločila, da bo lezbijka, če jih ne bi, bi bila normalna. Zato, če preprečimo mladim osebam, da slišijo karkoli o homoseksualnosti ali da srečajo homoseksualne ljudi, potem ne bodo niti razmišljale, da je to normalno in se ne bodo odločile, da bi to bile. V resnici pa, če mladi ne bodo srečali drugih LGBT oseb, če o tej temi ne bodo ničesar slišali,

bodo vse življenje v stiski, bodo imeli velike težave s samopodobo, samozavestjo in na koncu z mentalnim zdravjem. Iste stvari razumemo diametralno nasprotno. To sta dva različna svetova, ki sobivata. Ko pa LGBT skupnost v skupnem državnem sistemu pričakuje odpravo diskriminacije in enakopravnost, se ta specifični, neokonservativni del nosilcev moči in privilegijev, počuti ogrožen.

Strategije nasprotnikov pravic LGBT oseb so si v različnih državah zelo podobne.

Strategije so nastale na osnovi omenjenega dokumenta, ki ga je leta 2003 spisal kardinal Ratzinger (takrat prefekt Kongregacije za verski nauk) in podpisal papež Janez Pavel II. Šlednjega imajo vsi za čudovitega, prijaznega papeža, na polju LGBT pravic pa ni bil čisto nič čudovit in čisto nič svetniški, saj je v celoti prevzel ideologijo kardinala Ratzingerja, ki je kasneje postal papež Benedikt XVI. Dokument, preveden v slovenščino je leta 2005 izšel pri založbi Družina,) vsebuje zelo podrobno sociološko, antropološko, teološko, biološko razlago homoseksualnosti, kot jo razume kardinal Ratzinger. Hkrati vsebuje tudi zelo podrobna navodila, kako ravnati v primeru, ko država poskuša pravno urediti položaj istospolnih partnerstev. Pravi, da mora vsak krščanski, katoliški politik, vsak vernik nasprotovati kakršni koli obliki legalizacije tovrstnih zvez.

To pa je diametralno nasprotna teza od Evropskega sodišča za človekove pravice, ki je letos Italiji naložilo pravno priznanje istospolnih partnerstev in dodelitev pravic. Prvič v zgodovini so rekli, da je pravica do pravnega priznanja partnerske skupnosti človekova pravica. Ta sodba, ki je zgodovinska, je žal malce zaobšla domače medije. Italiji so sodniki naložili, da ta vprašanja hitro uredi, pri čemer moramo vedeti, da ima – kar se tiče enakopravnosti LGBT oseb – Italija med državami Evropske unije to področje urejeno najslabše.

Tako da – navodila izhajajo iz Ratzingerjevega dokumenta in strategije so si zato zelo podobne v različnih državah; na Hrvaškem, Slovaškem, v ZDA. Zelo podobne so si tudi celostne grafične podobe kampanj proti enakopravnosti istospolnih parov in družin, njihova sporočila, vsebine, zelo podobna je izvedba. Gre za zelo učinkovit PR koncept, kjer s kratkimi, všečnimi, logičnimi, populističnimi trditvami lansiraš izjave, ki naj bi odražale resnico. Pri tem mora biti osnovna teza zelo preprosta, zelo kratka in zelo razumljiva. Takšno tezo se kasneje – ne glede na to, da gre za laž - zelo težko ovrže, saj za razlago tovrstnih tez porabiš veliko več znakov in časa, kot je potrebnega za to, da jih izrečeš. Takšna teza je na primer: homoseksualnost ni naravna. Da razložim koncept naravnega in nenaravnega, da razložim družbeno konstrukcijo našega sveta, naših vrednot in pojmov, porabim bistveno več časa, kot jo porabi nasprotnik, da izreče: »Homoseksualnost ni naravna.« Ne samo, da porabim več časa, tudi bistveno manj sem razumljiv, kot je razumljiv tisti, ki izreče ta logični stavek. Podobno je: »Stari starši ne bodo smeli posvajati otrok«. Bistveno več časa porabim, da razložim, da je to laž in zakaj je laž in kako je laž, kot da ta stavek izrečem. Ta strategija je zelo, zelo učinkovita in z njo se da odlično konstruirati demonizacijo in viktimizacijo.

Hkrati tudi grafična podoba sledi tej liniji: uporabljajo žive, lepe, rumene barve, družine so vedno predstavljene v idealno-tipski podobi, stilizirani, tako popreproščeni, da jo lahko vsak razume. Opazil sem, da imajo strategijo, ki je tudi časovno zelo izdelana. V prvi fazi kampanje proti družinskemu zakoniku so poudarjali vprašanja posvojitev otrok. Trdili so, da bodo homoseksualci jemali otroke heteroseksualnim parom.

To je laž, saj družinski zakonik skupnih posvojitev sploh ni urejal. S tem so ciljali na široko neurbano, ruralno bazo potencialnih volilk in volilcev na referendumu. V drugi fazi, tik pred koncem kampanje, so se lotili še mlajše, urbane populacije. Torej mladih hiperprotektivnih superstaršev, ki poskušajo svojemu otroku omogočati vse najboljše na tem svetu. Lansirali so sporočilo, da bodo centri za socialno delo jemali otroke staršem, ki jih ne želijo cepiti. Kar seveda ni bilo res. Na ta način so dobili še urbani del mlajše populacije. Iz osebnih izkušenj vem, da so ljudje, ki so prej podpirali družinski zakonik, kasneje odrekli podporo, prav zaradi strahu pred obvezno cepljenjem otrok.

Strategije so dobro premišljene. Tudi infrastruktura, platforma za delovanje. Katoliška cerkev se je skrila za nevladno organizacijo Zavod kul.si. Ustanovitelj in direktor te nevladne organizacije je frančiškan, pater dr. Tadej Strehovec, predsednik Komisije pravičnost in mir in generalni tajnik Slovenske škofovske konference. Pomemben funkcionar RKC ustanovi nevladno organizacijo pod okriljem katere Aleš Primc in Metka Zevnik že drugi pripravljata referendumsko kampanjo. V referendumski kampanji 2012 se cerkev kljub temu ni tako brezsramno in neposredno vključevala, ampak nekako posredno. V sedanji kampanji pa, ko vidijo, da izgubljajo privilegirano pozicijo, uporabljajo vse metode, ki jih imajo na voljo, vključno z eksplicitnim nagovarjanjem ljudi v cerkvah in organiziranjem, zbiranjem podpisov pred cerkvami, na cerkvenem ozemlju. Čisto brezsramno so šli v popolno konfrontacijo, ker se bojijo. Vedo, da je samo vprašanje časa, kdaj bodo ljudje rekli ne sistemski diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti. Kot so pred desetletji rekli ne sistemski diskriminaciji temnopoltih v ZDA.

Seveda se tudi mi, ki zagovarjamo človekove pravice mednarodno povezujemo, ampak javno, v organizacijah, kot so ILGA Europe, IGLYO... Poročamo s konferenc, se transparentno povezujemo, kot se ves nevladni sektor. Če recimo pogledaš na našo spletno stran ali pa na naš Facebook profil, najdeš vse naše povezave: z Mirovnim inštitutom, z drugimi NVO-ji, napisano imamo naša članstva v različnih komisijah – stvari so transparentne. Našo konstrukcijo prizadevanj za enakopravnost se da zelo lepo shematizirati z nekaj kliki. Njihova struktura je bistveno bolj skrita.

Ko nasilje ni več (in ni le) eksplicitno, temveč prevzame mnogo bolj sofisticirane oblike pojavnosti... kako se z njim soočiti?

Kako se s tem soočiti, je vprašanje, na katerega ne poznam odgovora. Stališče leta 2009 je bilo, da bomo poskušali z navajanjem dejstev opozarjati na pomen odpravljanja sistemske diskriminacije. Zato smo faktično predstavljali, kaj ureja družinski zakonik, kako je bilo to področje dotlej urejeno, kako bi bilo to urejeno po novem. Ampak ta faktni pristop, empirična razlaga dejstev, je brezosebna in ljudi ne predrami. Ne dotakne se jih. Če se te stvar ne dotakne, če ni tvoja osebna stvar, potem je razlaganje dejstev očitno premalo. Nasprotniki so vedno igrali na čustva ljudi. Kar jim zamerim je, da so lagali. Za svoj prav bi se lahko borili brez laganja. To bi bilo vsaj častno; je pa res, da bi tako imeli težave z argumentacijo. Kajti brez laganja težko najdeš kakršnokoli argument za to, da je nekdo manj vreden od tebe zgolj zaradi spolne usmerjenosti.

Vprašanja je postavljala Saška Rakef



foto: Peter Uhan



foto Tania Mendillo



foto Tania Mendillo



foto Tania Mendillo



foto Tania Mendillo



foto Tania Mendillo



Gola, foto: Barbara Čeferin

Anja Krušnik Cirnski

Petnajst let uprizarjanja zgodb v ŠKUC gledališču

Študentski kulturni center (ŠKUC) je bil ustanovljen leta 1972. V sedemdesetih in osemdesetih je bil ena najpomembnejših kulturnih platform, kjer se je rojevala alternativa – tudi gledališka redakcija, ki se je takrat ukvarjala predvsem z uličnim in ambidentalnim gledališčem. Potem so sledila leta zatišja, vse do leta 2000, ko je bilo ŠKUC gledališče ponovno ustanovljeno pod umetniškim vodstvom Alena Jelena, ki ga vodi vse do danes.

Nekaj številčk

Prva predstava leta 2000 je bila monodrama *Človeški glas* z Alenko Tetičkovič, ki je bila »nedvomno: dober štart za obnovljeno gledališko dejavnost študentskega kulturnega centra« (Rapa Šuklje, Radio, 30. 12. 2000). V člankih Dnevnika, Dela, Večera in drugih pa je bilo zraven zapisano tudi preprosto dejstvo: Navkljub odličnemu začetku fizičnega prostora za to gledališče ni, zato gostuje.

Alen Jelen je v intervjuju za SiGledal deset let pozneje ob desetletnici gledališča ŠKUC na vprašanje, kako kaže s prostori ŠKUC gledališča, odvrnil: »Nič ne kaže. (...) Glede prostora nismo ničesar dosegli. Zdaj delamo že deset let tako. Našo produkcijo usmerjam v koprodukcijo z večjimi hišami, ker se je to izkazalo za bolj učinkovito, krajšo in bolj kakovostno pot.« (Špela Sodja: »Osnovna snov je notranjost ljudi«, intervju z Alenom Jelenom, SiGledal, 5. 11. 2015)

ŠKUC gledališče je imelo v petnajstih letih šestintrideset predstav, od katerih je le tretjina nastala v njihovi lastni produkciji. Gostili so okoli sedemdeset igralcev, štirideset avtorjev, dvajset glasbenikov, kostumografov, scenografov, režiserjev, dramaturgov in drugih umetnikov. V desetletju in pol je gledališče SKUC postalo več kot uspešno: kot del spremljevalnega in tekmovalnega programa je sodelovalo tako na domačih kot tujih tleh, vse od Hrvaške, Nikaragve, Peruja idr.

Leto 2001 ni prineslo nobene predstave, a so vseeno nadaljevali delo, ki se jim je obrestovalo v 2007. Z majhnimi produkcijskimi sredstvi jim je uspelo izpeljati pet predstav, med njimi dve otroški (*Kraljična zrnu graha*, *Tinko Polovinko*), diplomsko predstavo *Nora Nora* umetniškega vodje Alena Jelena, *Težave z izražanjem* in slavno *Vincent River*. Tudi ob finančnih težavah ŠKUC gledališču uspe izdelati vsaj eno predstavo na leto.

Navkljub temu so želeli ŠKUC gledališče ukiniti.

Profil ŠKUC gledališča

V obdobju, ko so se v institucionalna gledališča naselile vse mogoče postdramske forme, gledališče ŠKUC ostaja nekoliko tradicionalno, dramsko gledališče, kar je za tako majhno gledališko telo nenavadno in kdaj tudi nesprejemljivo. Gledališče ŠKUC, ki se poslužuje značilnosti komornega, se vsebinsko predaja temam, ki so marginalne, še tabuizirane, posledično ne najbolj popularne, a boleče aktualne – ali kot je dejal Alen Jelen: »ŠKUC gledališče je usmerjeno v uprizarjanje zgodb in tém, ki so morda nekoliko bolj odrinjene iz ‚splošne‘ obravnave.« (Narobe, Suzana Tratnik: V gledališču je prva dobra zgodba, intervju z Alenom Jelenom, 25. 1. 2008)

Medtem ko sodobno gledališče seksualnost in teorijo spola odriva na rob ali pa to uporablja zgolj kot orodje za doseg nekega višjega cilja, mističnega koncepta, tukaj se Gledališče ŠKUC brutalno drži preizpraševanja seksualnosti, spolnosti in njunih razmerij. Obenem pa govorijo tudi o socialnih težavah – lani so uprizorili slovenske prazvedbo francoskega besedila *Hilda*, ki govori o sodobnem suženjstvu. Ob tej priložnosti je ŠKUC gledališče s PGK in Inštitutom za delavske študije organiziralo okroglo mizo *Ime česa je Hilda? Neoliberalni obrat in sodobno suženjstvo*.

To je tisto živo gledališče, ki predvidi, razmisli in (re)agira. Ta majhni, a živi gledališki organizem nas vedno znova postavi pred oviro preizpraševanja naše lastne pozicije v svetu. Znotraj komornega in intimnega ozračja pripoveduje z najmočnejšim orodjem, zgodbo.

A krivično bi bilo trditi, da ŠKUC gledališče ni razvijalo nobene forme. Nujno je izpostaviti, da se je profiliralo skozi prav določeno dramsko formo, ki je že veljala za zaprašeno: monodramsko, čeprav je to tista forma, ki se najbolj ugledališči skozi igralca.

Skoraj tretjina predstav v produkciji ŠKUC gledališča je namreč monodram, vključno s prvo predstavo *Človeški glas*, v Makedoniji nagrajeno *Primer Inge M.*, znamenitim *Misterijem žene* in mednarodno koprodukcijo *Slovenka na kvadrat*. »Lepo število prijavljenih monodram dokazuje, da je ta še kako živa,« je dejal Alen Jelen, umetniški vodja, ko je bil v letu 2010 selektor ptujskega festivala Monodrama. (Špela Sodja: »Osnovna snov je notranjost ljudi«, intervju z Alenom Jelenom, SiGledal, 5. 11. 2015)

V izboru dramskih besedil pa so se ozrli proč od klasike in se posvetili uprizarjanju še neodkritih, neuprizorjenih tako tujih kot domačih dramskih besedil, nekajkrat tudi radijskih. V svoji zgodovini ima ŠKUC gledališče veliko števil prazvedb in krstnih izvedb, ena najbolj prepoznavnih je bila predstava *Gola*.

ŠKUC gledališče je s tovrstnim konceptom ustvarilo edinstvene priložnosti za slovenske gledalce, ki imajo na voljo veliko izbiro predstav, in ustvarjalce: mladi ustvarjalci dobivajo prve priložnosti, debije, odskočne deske, medtem ko so že uveljavljeni ustvarjalci dobivali priložnosti drugačnega, svežega dela zunaj svojih domačih institucij, drugim kolegom na svobodi pa je to ne le priložnost za delo, temveč tudi vir zalužka.

Navkljub temu so želeli ŠKUC gledališče ukiniti.



Človeški glas, foto: Uroš Hočevar

ŠKUC gledališče na robu

ŠKUC gledališče so že želeli ukiniti. Nenehno mu manjšajo produkcijska sredstva, ki so že tako slaba. Da preživi, se zateka v vse več koprodukcij. Svoje dvorane še vedno nima. Očitajo mu neizvirnost. Zato bi za zaključek, brez odvečnih besed, le dodala dve pismi podpore ŠKUC gledališču, z opozorilom, da sta to le dve od številnih pisem.

»Moje sodelovanje z Gledališčem ŠKUC je kratko, hkrati pa je to – otroška predstava *Pajacek in punčka* – moj prvi resni zunanji projekt nasploh. Imel sem vtis, da nam Gledališče ponuja fleksibilno odskočno desko, saj so nam omogočali samostojno in ustvarjalno delo v njihovem zaledju, hkrati pa zagotovili strokovno pomoč tako pri samem nastajanju predstave, torej ustvarjalnem delu kot tudi v produkcijskem smislu, ki mi je veliko pomenil. Zame je bil to prvi tovrstni vstop v ustvarjanje predstave iz ničesar in ŠKUC nam je to omogočil. Brez njihove pomoči in zagona predstave *Pajacek in punčka* ne bi bilo. Lotili smo se je, ker smo želeli ustvariti kakovostno otroško predstavo, ki ni instant delo in čim cenejši nabor enostavnih elementov, temveč barvita in polna celota gledališko glasbenega dela, ki spregovori najmlajšim. Ne vem, v kakšni stopnji nam je to uspelo, mi je pa zelo pomembno, da nam nekdo da možnost, da poskušamo.«

Nik Škrlec, igralec

»Gledališče ŠKUC se je v zadnjih letih izkazalo kot profiliran gledališko produkcijski organizem, ki je s svojo specifičnostjo obogatil slovenski gledališki prostor. Specifičnost Gledališča ŠKUC se ne kaže toliko v inovativnih estetskih dimenzijah uprizoritev – kot praviloma velja za večino slovenskih nevladnih gledaliških organizacij; uprizoritve ŠKUC so v tem pogledu bližje tradicionalnim gledališkim načinom, kakršne gojijo tudi slovenska institucionalna gledališča. Zato pa je ŠKUC gotovo specifičen v izboru vsebin in problematik, ki jim posveča pozornost: izrazito se ukvarja s temami, ki jih še vedno označujemo kot »robne«, in med katerimi gre posebej izpostaviti uveljavljanje feminističnih tem in svobodnega razumevanja nestandardnih spolnih identifikacij (te teme so v Sloveniji – presenetljivo – še vedno ali celo ponovno tabuizirane). Ob tem posebno vrednost predstavljajo tudi načini sodelovanja z drugimi gledališči, kakršne je Gledališče ŠKUC razvilo v zadnjih letih. Pri tem je repertoarje institucij obogatilo s tematikami, ki bi si jih te drugače težko privoščile; omogočilo pa jim je tudi obogatitev angažmaja stalno zaposlenih igralcev (ki so s produkcijami Gledališča ŠKUC dobili drugačne delovne zadolžitve in ustvarjalne izzive). Vse to ima posebno vrednost ob dejstvu, da so uprizoritve Gledališča ŠKUC praviloma kakovostne, kar jim priznava tako zanimanje občinstva kot pozitivni kritiški odmevi in vabila na gostovanja.«

Diana Koloini, dramaturginja in umetniška vodja SNG Drama Maribor



Amando mio, foto Matej Peternej



Vincent River, foto Peter Koštrun

SEZNAM PREDSTAV ŠKUC GLEDALIŠČA

Jean M. Cocteau: *Človeški glas*; režija: Alen Jelen; igrala je: Alenka Tetičkovič (premiera: 29. december 2000, Mala scena MGL).

Suzana Tratnik: *Ime mi je Damjan*; režija: Alen Jelen; igrala sta: Neva Jana Flajs, Tomaž Gubenšek (glas v off) (premiera: 6. junij 2002, Atelje 2050).

Berta Bojetu Boeta: *Osama*; režija: Alen Jelen; igrala je: Alenka Bole Vrabec (koprodukcija z Linhartovo dvorano Radovljica, premiera: 8. december 2002, Mala scena MGL).

Edna Mazya: *Igre na dvorišču*; režija: Alen Jelen; igrali so: Alenka Tetičkovič, Aljoša Koltak, Miha Arh, Dejan Pevčević, Marko Plantan (koprodukcija z društvom Atelje 2050, premiera: 24. marec 2003, Mala scena MGL).

Ana Maria Vasquez: *Mrtvakov kruhek*; režija: Peter Srpčič; igrali so: Tomaž Gubenšek, Alenka Tetičkovič, Andraž Polič (koprodukcija z Gledališčem Glej, premiera: 5. november 2003, Gledališče Glej).

Xenia Jus: *Sirius*; režija: Xenia Jus; igrala sta: Alenka Tetičkovič, Tomaž Gubenšek (premiera: 20. marec 2004, KUD France Prešeren).

Ljudmila Razumovska: *Draga Elena Sergejevna*; režija: Edvin Liverič; igrali so: Maja Sever, Rok Matek, Viktor Meglič, Minca Lorenci, Matevž Biber (koprodukcija Gledališče Glej, Art radionica Dubrovnik, premieri: 15. avgust 2004, Festival Karantena, in 11. september 2004, Gledališče Glej).

Philippe Alkemade: *Pisma iz Irske*; režija: Andreja Kovač; igrali sta: Mojca Simonič, Mirel Knez (premiera: 8. december 2004, Galerija ŠKUC).

Damjana Černe, Barbara Kapelj: *Gon*; režija: Barbara Kapelj, igrala je: Damjana Černe (premiera: 14. april 2005, Stara pošta SMG).

Nick Grosso: *Pičke*; režija: Alen Jelen; igrali so: Vesna Vončina, Maja Martina Merljak, Jure Henigman, Romeo Grebenšek, Nejc Ropret, Rok Kuna-
ver (koprodukcija z AGRFT, premiera: 22. december 2005, AGRFT).

Stefan Kolditz: *Eva Braun, Hitlerjeva ljubica*; režija: Andreja Kovač; igrala je: Alenka Tetičkovič (koprodukcija s CD Ljubljana, premiera: 28. februar 2006, Štihova dvorana CD).

Andreja Kovač: *Klovna*; režija: Andreja Kovač; igrala sta: Andrej Murenc, Luka Cimprič (premiera: 27. junij 2006, Galerija ŠKUC).

Nebojša Pop Tasić: *Viva la vulva!*; režija: Alenka Tetičkovič; igrale so: Karin Komljanec, Dunja Zupanec, Neva Jana Flajs (premiera: 10. december 2006, Jazz club Gajo).

Evald Flisar: *Nora Nora*; režija: Alen Jelen; igrali so: Tjaša Ferme, Vesna Vončina, Romeo Grebenšek, Michael Krištof (koprodukcija z AGRFT, premiera: 7. januar 2007, Šentjakobsko gledališče).

Copi: *Težave z izražanjem*; režija: Edvin Liverič; igrali so: Primož Pirnat, Tomaž Gubenšek, Michael Kristof, Maja Sever (koprodukcija s CD Ljubljana, premiera: 27. september 2007, Dvorana Duše Počkaj CD).

Janez Bitenc: *Tinko Polovinko*; režija: Nika Melink; igral je: Jernej Čampelj (v sodelovanju z KZ Kult, premiera: 25. julij 2007, Galerija ŠKUC).

Christian Andersen: *Kraljična na zrnu graha*; režija: Klemen Markovčič; igrali so: Aljaž Jovanovič, Nika Rozman/Vesna Vončina (v sodelovanju z Mini teatrom Ljubljana, premiera: 14. oktober 2007, Galerija ŠKUC).

Philip Ridley: *Vincent River*; režija: Alen Jelen; igrala sta: Zvezdana Mlakar, Jure Henigman (koprodukcija z Gledališčem Glej, premiera: 26. oktober 2007, Gledališče Glej).

Beneška ljudska: *Zakaj ima vsak fizičlec bel trebušček*; režija: Ana Kržišnik; igral je: Mario Dragojevič (premiera: 18. julij 2008, Galerija ŠKUC).

Zalka Grabnar Kogoj: *Ampak Dane*; režija: Ajda Valcl; igral je: Milan Štefe (koprodukcija z Gledališčem Glej, premiera: 30. maj 2008, Gledališče Glej).

Hávar Sigurjónsson: *Sinko*; režija: Alen Jelen; igrali so: Milan Štefe, Vesna Jevnikar, Gorazd Logar, Rok Matek (koprodukcija z Gledališčem Glej, premiera: 21. december 2008, Gledališče Glej).

Kristo Šagor: *Prepovedano za mlajše od 16*; režija: Klemen Mrakovčič; igrali so: Vesna Vončina, Peter Harl, Medea Novak (koproducenta: Goethejev inštitut Ljubljana, Cankarjev dom, premiera: 17. april 2009, CD).

Pier Paolo Pasolini: *Amado mio*, režija: Ivan Peternelj; igrala sta: Blaž Šef, Ivan Peternelj (koprodukcija z SMG Ljubljana, premiera: 26. september 2009, Stara pošta SMG).

Fausto Paravidino *Brata*; režija: Alen Jelen; igrali so: Alida Bevk, Gašper Jarni, Aljoša Ternovšek, Maja Boh (koprodukcija z Gledališčem Glej, premiera: 21. november 2009, Gledališče Glej).

Tamara Doneva: *Misterij žene*; režija: Alen Jelen; igrala je: Vesna Jevnikar (premiera: 6. oktober 2010, Španski borci – mala dvorana).

Tom Dalton Bidwell: *Družba na poti*; režija: Alen Jelen; igrali so: Uroš Smolej, Milan Štefe, Gaber K. Trseglav (koprodukcija z MGL, premiera: 15. december 2010, Mala scena MGL). Predstava ob 10-letnici delovanja ŠKUC gledališča.

Oscar Wilde: *Ribič in njegova duša*; režija: Ivan Peternelj; igrali so: Ivan Peternelj, Blaž Šef, Tina Vrbnjak (koprodukcija s SMG Ljubljana, Zavod Atol, premiera: 29. september 2011, Stara pošta SMG).

Olga Grad (po motivih H. in I. Müller): *Primer Inge M.*; režija: Nick Upper; igrala je: Olga Grad (premiera: 22. in 23. december 2011, Mala dvorana Španskih borcev).

René Fernández Santana: *Dvojčka in vrag*; režija: Ana Krauthaker; igrali so: Vesna Jevnikar, Matevž Müller, Tomaž Gubenšek (koprodukcija z Mini teatrom Ljubljana, premiera: 27. december 2011, Dvorana Miniteatra na Ljubljanskem gradu).

Nebojša Pop Tasić: *Marlene Dietrich*; režija: Primož Ekart; igrali so: Vesna Pernarčič, Darja Reichman, Miha Rodman (koprodukcija s PG Kranj in Zavodom Imaginarni, premiera: 1. december 2012, Stolp Škrlovec Kranj).

Viktorija Rangelova/Špela Kravogel: *Nemogoča zveza*; režija: Špela Kravogel; igrala sta: Maja Končar, Tadej Pišek (premiera: 28. december 2012, Galerija ŠKUC).

Stanislava Chrobáková Repar: *Slovenka na kvadrat*; režija: Nick Upper; igrala je: Lucia Siposová (koprodukcija z AEON Bratislava, CD, Ex ponto-B51, Apokalipsa, premiera: 4. september 2013, Dvorana Duše Počkaj CD).

Guillaume Apollinaire: *Enajst tisoč batin*; režija: Ivan Peternelj; igrali so: Blaž Šef, Tina Vrbnjak, Miha Bezeljak, Gorka Berden (koprodukcija s SMG Ljubljana, premiera: 6. september 2013, SMG).

Viktorija Rangelova: *Gola*; režija: Alen Jelen; igrala sta: Nataša Barbara Gračner, Jernej Gašperin (koprodukcija z MGL, premiera: 15. oktober 2013, Studio MGL).

Kajetan Kovič: *Pajacek in Punčka*; režija: Anja Drnovšek; igrali so: Anja Drnovšek, Nik Škrlec, Lavra Zafred, Matic Smolnikar, premiera: 28. oktober 2013, Mala dvorana KC Španski borci Ljubljana).

Marie NDiaye: *Hilda*; režija: Alen Jelen; igrali so: Darja Reichman, Miha Rodman, Vesna Pernarčič (koprodukcija s PG Kranj, premiera: 15. in 16. oktober 2014, Stolp Škrlovec Kranj).

NO TEARS FOR QUEERS

Fotografska razstava

Kdaj: od 16. in 17. novembra do konca decembra 2015

Kje: lokali Tozd, Pritličje, Cafe Kolaž, Biko-fe, LP bar in ŠKUC info točka

Razstavljene fotografije so nastale v sodelovanju z Alenom Jelenom. Avtorica Tania Mendillo je želela izdelati foto zgodbo, ki opozarja na lepoto ljubezni – ne glede na spolno usmerjenost.

Fotografinja Tania Mendillo s svojimi fotografijami prodira v zavest gledalca z močjo in strastjo motivov. Za njo je več uspešnih samostojnih fotografskih razstav, s katerimi se je potrdila na slovenskem fotografskem prizorišču. Njene fotografske zgodbe so polne dramatične estetike, zapeljive napetosti in poželjivega hrepenenja.

www.tania-mendillo.com

digifot.



GLBT knjižna zbirka Lambda praznuje letos 25 let

Novejše izdaje



GRMADE, PARADE IN MOLK;
prispevki k neheteroseksualni zgodovini na Slovenskem

MILAN ŠELJ:
Gradim gradove

RALF KÖNIG:
Super paradíž

EWA SCHILING:
Norec

EILEEN MYLES: Inferno
Antologija sodobne evropske lezbične poezije (pred izidom)



torek, 22. 12. ob 20.00 v Galeriji Škuc: predstavitev novosti, razprodaja in zdravica
za osvežitve pa nastop udeleženk z letošnjih LGBT literarnih delavnic!

Mattias Brunn

NO TEARS FOR QUEERS

Johan Hilton's documentary novel

Documentary drama

Co-produced by Cankarjev dom Ljubljana

Opening night in Ljubljana 23rd November 2015

(Štih Hall, Cankarjev dom Ljubljana)

Translator **Darko Čuden**

Director and set designer **Alen Jelen**

Sound designer **Brane Zorman**

Dramaturg **Saška Rakef**

Movement consultant **Nina Pertot Weis**

Language consultant **Tomaž Gubenšek**

Light designer **Janko Oven**

Vocal **Kataya**

Set manager **Uroš Plestenjak**

Sound master **Boštjan Zakrajšek**

Lighting master **Franc Albreht, Samir Butonjić**

Cast

Matic Lukšič

Vid Klemenc

Vito Weis

Žan Koprivnik

No Tears for Queers by Mattias Brunn is an adaptation of the eponymous novel by John Hilton based on real-life events. A documentary record of three murders committed by young people on different locations and different times. Brutal and bloody...

When does difference of opinion turn into hate and when does a person burning with hate employ extreme measures? And the hater becomes an executioner?

The play received its premiere in 2009 at the Regionteater Väst, and won the 2010 QX Gay Gala Award for Best Performance as well as the 2012 Assitej Award.

Gledališki list ŠKUC gledališča

Sezona 2015/16, številka 1

Izdajatelj Društvo ŠKUC

©Društvo ŠKUC, gledališka redakcija

Za izdajatelja Alen Jelen

Uredniki Anja Krušnik Cirnski, Saška Rakef, Alen Jelen

To številko uredila Anja Krušnik Cirnski

Lektorica Sonja Vesel Košmrlj

Oblikovalka Mojca Vanelli

Trženje Kristina Jermančič Golc

Tisk Peklaj, Stanislav Peklaj s.p.

Naklada 300 izvodov

Ljubljana, Slovenija, november 2015

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

ŠKUC gledališče, Stari trg 21, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (01) 430 35 30

E-naslov: skuc@skuc.si in info@skuc.org

Alen Jelen umetniški vodja in redaktor gledališke redakcije

Jasmina Kožar vodja pisarne Društva ŠKUC

Miran Šolinc predsednik Društva ŠKUC

Društvo ŠKUC je nevladna organizacija s statusom društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture. ŠKUC gledališče je redakcija Društva ŠKUC. Program gledališča sofinancirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.



SWEDISH
ARTSCOUNCIL

